

УДК 378.147:004(477)

Лук'янова Лариса Борисівна

доктор педагогічних наук, професор,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-0982-6162

larysa.lukianova@gmail.com

Товканець Ганна Василівна

доктор педагогічних наук, професор,

Мукачівський державний університет, м. Мукачів, Україна

ORCID ID 0000-0002-6191-9569

tovkanec2017@gmail.com

Сотська Галина Іванівна

доктор педагогічних наук, професор,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ, Україна

ORCIDID 0000-0002-0184-2715

galasotska@ukr.net

Тринус Олена Володимирівна

кандидат педагогічних наук,

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ, Україна

ORCIDID 0000-0003-2945-0796

evtrinus@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІРТУАЛЬНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. У статті розглянуто освітньо-педагогічні аспекти діяльності віртуальних університетів у європейському освітньому просторі. Досліджено історичну ретроспективу розвитку технологій відкритого й дистанційного навчання в європейських країнах. Проаналізовано роль комп'ютерних і телекомунікаційних технологій у розвитку університетської освіти. Підкреслено, що віртуальна освіта сприяє розвитку якісно нового за змістовими характеристиками спілкування, у контексті якого формується символічний образ сучасної особистості. З'ясовано, що віртуальний університет – це корпоративний навчальний центр, некомерційна державна освітня установа, яка функціонує з метою забезпечення багатовекторної, багатонаціональної та міжнародної навчальної співпраці на основі дистанційного навчання. Це надає можливість студентам отримати освітній досвід та відповідну підтримку частково або повністю онлайн. Проаналізовано напрями використання систем віртуальної освіти в міжнародній практиці. Наведено приклади діяльності навчальних закладів, яка ґрунтується: на використанні інтернет-технологій, інтернет-ресурсів як внутрішнього комунікаційного середовища, поєднанні традиційних форм навчання з технологічними інтернет-нововведеннями. Підкреслено, що в умовах ефективного здійснення та поширення в розвинених країнах світу віртуалізації системи навчання розпочато діяльність щодо створення віртуальних університетів в Україні. Зроблено висновок, що інформаційне суспільство забезпечує активізацію ресурсів, які були незалежні від попередньої соціокультурної парадигми, що вимагає переходу до віртуального способу передачі, освіти, зберігання інформації в усіх сферах людської діяльності. Суб'єктивна потреба у віртуальних способах передавання, інтеріоризації, використання та зберігання інформації в усіх сферах людської діяльності, включно й сфері освіти, визначається необхідністю технічної інтеграції або диференціації концептуального і технологічного моделювання діяльності людини. Ці процеси своєю чергою уможливають реалізацію дій і явищ мікро- і макросвіту у великому діапазоні реального часу й простору, сприяють віртуалізації культури і вираженню в образно-символічній формі норм, ідеалів, цінностей.

Ключові слова: віртуальний університет; європейський освітній простір; університетська освіта.

I. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасне суспільство дедалі більше набуває рис інформаційного, що вимагає нового, більш якісного рівня освіти й нових методів її трансляції й інтеріоризації. Зазначене зумовлено активним залученням фахівців з високою вузькопрофесійною освіченістю, а також з необхідністю постійного підвищення їх кваліфікації й перекваліфікації, оскільки сучасні технологічні процеси й інформаційні технології оновлюються дуже швидко.

Окрім того глобалізація як віддзеркалення інтенсифікації світових соціальних відносин пов'язує віддалені галузі таким чином, що події й процеси однієї сфери формуються процесами в іншій, і, навпаки [11, с. 197], детермінує зміни в освітньому середовищі та сприяє урізноманітненню змістовного наповнення освітніх програм, їх орієнтації на загальнолюдські цінності, виходу за межі окремих держав, формування особистості нової якості, забезпечує можливості конструювання освіти, виходячи з потреб конкретної людини [2, с. 145]. Університетська освіта сьогодні спрямована на формування ключових типів грамотності та базових навичок, зокрема управління увагою, емпатія та емоційний інтелект, співробітництво, критичне, проблемно орієнтоване, системне, кооперативне мислення, розвинені творчі здібності, діяльність у міждисциплінарному середовищі, розуміння глобальних проблем, навички управління своїм здоров'ям, розуміння принципів роботи суспільства, уміння перейматися проблемами навколишнього середовища, фінансова грамотність, навички в галузі ІКТ, здібність навчатися впродовж життя, відповідальність у професійній діяльності, етика взаємодії з іншими членами суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники розглядають освіту як відкриту соціальну систему, що знаходиться в стані неперервного розвитку. Сучасній системі освіти притаманні певні тенденції, серед яких провідне місце належить інтеграції й інтернаціоналізації (Н. Авшенюк, Г. Беленький, М. Дебич, В. Гломозда та ін.), глобалізації, гуманізації, демократизації, інформатизації, культурологізації (Н. Ничкало, А. Сбруєва, Г. Філіпчук, Ф. Альтбах, У. Брандбург, Б. Вульфсон, Дж. Найт, К. Тремблей, П. Скотт та ін.), багаторівневості, диверсифікації, індивідуалізації, диференціації, інтенсифікації, екологізації, кооперації, стандартизації (О. Антонова, І. Бабин, О. Дубасенюк, І. Човган та ін.).

Однією з тенденцій розвитку університетської освіти є використання інформаційно-комунікаційних технологій – технологій «віртуальної реальності» (В. Биков, А. Гуржій, Р. Гуревич, М. Жалдак, А. Литвин, О. Спирін, Б. Шуневич та ін.) та організації систем відкритої віртуальної освіти (А. Єршов, В. Зінченко, В. Монахов, В. Ледньов, В. Глушков, В. Михалевич, Ю. Машбиць та ін.).

Зокрема це стосується дистанційної освіти, основними перевагами якої є незначні витрати на встановлення та обслуговування системи навчання; швидкість та висока якість надання освітніх послуг; зручний та ефективний рівень оцінювання засвоєних знань та виконання самостійних робіт; забезпечення доступу до системи з мережі Інтернет, що дає можливість брати участь у навчальному процесі з будь-якого куточка світу; сприяє забезпеченню конкурентоспроможності навчального закладу тощо [8], [12], [19].

На основі комп'ютерних технологій активно розвивається віртуальна освіта, що формує якісно нове за змістовими характеристиками спілкування, у контексті якого формується символічний динамічний, трансформативний образ людини – фахівця, здатного багаторазово змінюватися в процесі професійного й особистісного спілкування. Віртуальна освіта сприяє зміні та поглибленню внутрішніх якостей

реальних суб'єктів навчального процесу (студента, викладача), що відбуваються в результаті їхньої спільної взаємодії (віртуального навчального процесу).

У багатьох європейських країнах відкрита освіта є системою, спроможною забезпечити загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів засобами використання інформаційних освітніх технологій дистанційного навчання, а відтак уможливує реалізацію громадянами прав на освіту, яка за якістю відповідає вимогам сучасного ринку праці й громадянського суспільства.

Аналіз розвитку світової університетської освіти [8],[11],[14],[18] свідчить, що під впливом сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, а також розвитку ринкових відносин у сфері освіти формуються нові моделі університетів. Тут поєднуються традиційна освіта і декілька типів інституційних форм дистанційної освіти, такі як підрозділи дистанційної освіти в традиційних і відкритих університетах, консорціуми університетів, телеуніверситети, віртуальні класи, віртуальні університети тощо.

Мета дослідження: обґрунтувати особливості функціонування віртуальних університетів у вищій школі європейських країн.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи: порівняльно-педагогічний аналіз й узагальнення теоретичних джерел та статистичних даних з метою розкриття концептуальних положень щодо віртуального університету як форми організації освітнього процесу; узагальнення і систематизація зарубіжного досвіду розвитку віртуальних університетів та стратегій їх розвитку в європейських країнах, використання якого сприятиме впровадженню інноваційних систем і технологій у вітчизняному освітньому просторі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Історична ретроспектива показує, що технології відкритого і дистанційного навчання у європейських країнах почали використовуватись у 60-ті роки ХХ ст. Перші стандарти використання дистанційних методів навчання у вищій освіті та організації ЗВО такого типу були встановлені Відкритим університетом Великої Британії [15, с. 53-60]. У 1963 р. у Великобританії Г. Вільсоном була запропонована ідея «Ефірного університету». Процес навчання припускав, що дорослі студенти навчатимуться вдома, отримуючи необхідні матеріали за допомогою системи радіо- і телемовлення. У 1969 році за указом Королеви Великобританії було засновано Відкритий Університет (Open University; University of the Air), назва якого демонструвала його доступність через невисоку платню за навчання і можливість періодично відвідувати аудиторні заняття. Навчальний заклад набув статусу незалежного університету і почав освітню діяльність паралельно з іншими університетами країни. Поява цього навчального закладу була пов'язана, перш за все, з підвищенням актуальності вищої освіти і попиту на неї тих, хто не зміг отримати її вчасно [17]. Університет пропонував здобуття вищої освіти без відриву від виробництва й з моменту свого заснування здійснював процес навчання за допомогою поштових відправлень навчальної літератури, контрольних робіт, теле- і радіомовлення, а також консультацій по телефону. Навчання відбувалося недалеко від місця проживання студентів, де вони займалися самостійно, використовуючи спеціально підготовлені посібники. Студенти працювали під керівництвом тьюторів, які територіально знаходилися недалеко від студентів, й проводили консультації,

семінарські заняття в спеціально організованих філіях університету. На початку 2000-их рр. у ЗВО налічувалося понад 200 тис. студентів, причому дві третини студентів Відкритого університету належали до вікової групи від 25 до 44 років [4, с. 38].

Національний центр дистанційного навчання (National Centre for Distance Education (CEND)) засновано у Франції в 1969 році. Кількість навчальних курсів становила понад 2,5 тисячі, кількість користувачів – понад 350 тисяч, кількість викладачів, які брали участь у розробці навчальних курсів, понад 5 тисяч, філії діють у 120 країнах світу. Відомі й інші центри дистанційної освіти в Європі, зокрема Національний університет дистанційної освіти (University National Education Distance (UNED)) в Іспанії (58 навчальних центрів у країні, 9 – за кордоном) і Балтійський університет (Baltic University (BU)) із штаб-квартирою в Стокгольмі, що об'єднує 10 країн Балтійського регіону.

Нині одним з найбільш авторитетних у галузі дистанційної освіти вважають Пенсільванський університет (Penn State University), досвід якого використовувався ЮНЕСКО при розробленні концепції віртуального університету.

Наприкінці 90-их рр. ХХ ст. на основі дистанційної освіти в європейському освітньому середовищі виникла нова організаційна форма сучасної освіти – віртуальний університет, суть діяльності якого полягає не тільки у віддаленому навчанні, але й її незалежності від будь-якої установи.

Досвід Західних країн свідчить, що сучасний університет не прив'язаний до місцевості (нині відбувається відмова університетів від географічних назв), зникає поняття циклічності навчання, оскільки розпочати навчання в деяких вищих закладах освіти можна з будь-якого терміну. У таких університетах не існує факультетів, натомість є перелік курсів, необхідних для здобуття кваліфікації.

Для їх розроблення і надання залучаються акредитовані навчальні заклади, курси постачаються через комп'ютерну мережу Інтернет з використанням аудіо- та відео записів [3, с. 54]. Окрім цього віртуальний університет визначається як вищий навчальний заклад, заснований на співпраці адміністраторів, розробників курсів, викладачів, технологів і тих, хто навчається, які розділені великими відстанями, часто національними кордонами, але які працюють разом, використовуючи телематичні сучасні технології. Віртуальний університет не має навчальних корпусів, кампусів, гуртожитків, кабінетів адміністративних працівників, актових залів, але видає дипломи й сертифікати, а також присвоює вчені ступені [5, с.16-17].

Концепція віртуального університету передбачає системний аналіз усіх ключових процесів, що відбуваються в діяльності університету, формування на його основі оновленого бачення, реінжинірингу та вдосконалення цих процесів в онлайн середовищі [6, с.100]. Віртуальним представництвом навчального закладу є програмний комплекс, що забезпечує реалізацію великої сукупності сервісних функцій, які дають можливість вступу до навчального закладу, здобуття освіти в даному навчальному закладі, перебуваючи на певній відстані від нього, шляхом використання можливості комп'ютерної мережі Internet для проходження всіх етапів навчання [3, с.44].

Європейські дослідники розглядають віртуальний університет як сервер з багатограним програмним середовищем щодо підтримки викладання через Інтернет або Інтранет, на основі чого здійснюється поширення навчального матеріалу за допомогою звичайного веб-браузера, такого як MS Internet Explorer, Mozilla Firefox або Opera. Перетворення інформації в об'єкти знань є знаннєвим процесом. Теоретично об'єкт знання визначається як сукупність структурних компонентів: мети, визначення контексту або середовища, які відповідають об'єкту знання, очікуваних змін, опису дії, що веде до вирішення проблеми та досягнення мети, прогнозування результатів [15].

Отже, ключовими ознаками віртуального процесу є попередня невизначеність для суб'єктів взаємодії; унікальність для кожної складової їхньої взаємодії; існування тільки впродовж самої взаємодії. Навчальні модулі можуть бути в мультимедійній формі, тобто окрім текстів вони можуть містити зображення, фотографії, відеокліпи, аудіопослідовності, літературні або гіпертекстові посилання [19].

Віртуальний університет розглядається як система навчання без фізичного розташування, технічного розташування, технічного забезпечення, технічного образу. Це інтеграція інформаційних технологій, комп'ютерних систем та систем комунікаційних інструментів для підтримки дистанційної освіти. Віртуальні університети забезпечують інфраструктуру, яка дає можливість студентам отримати освітній досвід та відповідну підтримку частково або повністю онлайн.

У віртуальному університеті як освітній моделі реалізуються потенційні можливості перебудови системи освіти за допомогою технологій навчальних телеконференцій. Це дозволяє студентам (індивідуально, колективно) зустрічатися й спілкуватися з викладачами і між собою, перебуваючи на будь-якій відстані. Такі сучасні засоби комунікації доповнюються комп'ютерними навчальними програмами типу мультимедіа, які заміщають друковані тексти, аудіо- і відеоплівки. У результаті студенти можуть отримувати навчальну інформацію з різних джерел. Отже, можна визначити, що віртуальний університет – це корпоративний навчальний центр, некомерційна державна освітня установа, яка функціонує з метою забезпечення багатовекторної, багатонаціональної та міжнародної навчальної співпраці на основі дистанційного навчання.

На думку експертів, віртуальну освіту можна класифікувати з урахуванням поділу на такі моделі [14]:

- традиційні університети, які пропонують електронне навчання за окремими освітніми програмами;
- освітні організації дистанційного навчання;
- віртуальні університети.

За ступенем використання систем віртуальної освіти в міжнародній практиці можна визначити три напрями: *навчальні заклади, основою діяльності яких є використання інтернет-технологій*. Вибір навчального курсу, його оплата, заняття із студентами, передача контрольних завдань та їх перевірка, а також складання проміжних і підсумкових іспитів здійснюється винятково через всевітню мережу. Цей напрям активно розвивається, його переваги безперечні (наприклад, Віртуальний факультет у Технічному університеті в Оставі (Чехія), Віртуальний університет третього віку в Чехії, який має понад 400 освітніх програм; Дубницький технологічний інститут (Словаччина), Голландський Відкритий університет, Каталонський Відкритий університет (Іспанія)) [1] та інші); *навчальні заклади, що поєднують різні традиційні форми денного і дистанційного навчання з технологічними інтернет-нововведеннями* (використання лінгафонних класів для навчання іноземних мов без викладача, наприклад, Університет Палацького в Оломоуці (Чехія), ВШЕ в Празі (Чехія), Університет Гуманітас (WSH) в Сосновці (Польща)); *навчальні центри, для яких Інтернет служить лише внутрішнім комунікаційним середовищем* (створення сайтів-візитівок, реклама вищих навчальних закладів, яка має організаційно-освітнє спрямування).

Польський віртуальний університет як внутрішньо університетське відділення Академії гуманітарних наук і економіки в Лодзі здійснює підготовку фахівців на рівні бакалаврату, магістратури, аспірантури, а також на рівні курсів і тренінгів. Освітня пропозиція електронного навчання Польського віртуального університету містить: 19 програм першого освітнього циклу (бакалаврат) – адміністрування, внутрішня безпека,

журналістика та соціальна комунікація, економіка, польська філологія, графіка, інженерія, культурологія, охорона навколишнього середовища, педагогіка, сестринська справа, психологія, політологія, транспорт, туризм та відпочинок, громадська охорона здоров'я, управління, фінанси і бухгалтерський облік, інформаційні технології тощо; 7 спеціальностей другого освітнього циклу (магістр) – англійська філологія, німецька філологія, польська філологія, графіка, педагогіка, політологія, соціологія; більше 30 курсів післядипломного навчання для підвищення кваліфікації чи поглиблення компетентності. Університет проводить дистанційне навчання, що забезпечує відповідну якість освіти як з точки зору предмета (підготовка дидактичних матеріалів), так і процесу організації (планування, управління і контроль навчального процесу). Актуальними освітніми програмами курсів і тренінгів є: «Дієтика»; «Лідерство в комунікації»; «Методика дистанційного навчання»; «Сучасні методи управління людським потенціалом»; «Психологічна основа шкільних проблем»; «Реклама і PR-технології в маркетинговій комунікації»; «Логістика» тощо [16].

Однією з тенденцій, які отримали розвиток у різних країнах світу, є поява національних віртуальних університетів, що фінансуються урядами країн. За даними ЮНЕСКО, в 2010 р у світі функціонувало понад 115 віртуальних університетів [10].

На думку експертів ЮНЕСКО, створення національних віртуальних університетів дозволяє урядам: сконцентрувати високоякісні технічні та кадрові ресурси; зосередити зусилля віртуального університету на нагальних потребах національного ринку праці або системи освіти; використовувати і розвивати існуючу інфраструктуру Інтернет-технологій; підтримувати розвиток електронного навчання в традиційних освітніх організаціях; забезпечувати переваги національних програм електронного навчання перед зарубіжними; експортувати освітні програми електронного навчання в інші країни на національних мовах, що може відшкодувати частину витрат на створення цих програм [10], [11].

Поряд з державними віртуальними університетами розвиваються й приватні університети, а також корпоративні віртуальні університети. Ці університети швидко реагують на потреби студентів, і успіх їх діяльності залежить від співвідношення ціни і якості освіти, а також визнання результатів навчання роботодавцями. В окремих країнах приватні віртуальні університети отримують державне фінансування або через прямі гранти, або через дослідницькі фонди, або через студентські позики. Але більшість з них схильні до коливань ринку і не захищені державним фінансуванням. На думку експертів, у всьому світі існує значна кількість неакредитованих приватних віртуальних університетів [8].

Одним із найбільш відомих приватних віртуальних університетів є американський Університет Фенікс (The University of Phoenix (UoP)), заснований у 1976 році. У 2016-2017 рр. в цьому університеті навчалося 289400 осіб. Популярність університету пояснюється вартістю навчання, яка у п'ять-шість разів нижча, ніж у традиційних американських закладах вищої освіти. Разом з тим частка студентів, які завершили навчання онлайн, становить лише 5–10% [9].

Мета діяльності Університету Фенікса – надавати доступ до можливостей вищої освіти, які дозволяють студентам розвивати знання і навички, необхідні для досягнення своїх професійних цілей, підвищення ефективності їх організації та забезпечення лідерства в системі обслуговування громад.

Завдання ж полягають у наступному:

– сприяти пізнавальному й ефективному навчанню студентів – знань, навичок і цінностей – і сприяти використанню цих знань у професійній діяльності;

- розвивати компетенцію в сфері комунікації, критичного мислення, співпраці і використання інформації, а також зобов'язання вчитися протягом усього життя для розширення можливостей студентів для кар'єрного успіху;

- надавати інструкції, які усувають розрив між теорією і практикою, через викладачів, які привносять в їх аудиторію не тільки як активну академічну підготовку, а і як формування навичок;

- надавати загальну освіту і основоположні інструкції та послуги, які готують учнів до участі в різних навчальних програмах університету;

- використовувати технології для створення ефективних режимів і засобів навчання, які розширюють доступ до навчальних ресурсів і покращують взаємодію та спілкування для поліпшення навчання студентів;

- здійснювати оцінювання навчальних програм, організації навчання, навчальних ресурсів, консультування та інших освітніх послуг для студентів.

- сприяти формуванню духу інновацій, який фокусується на наданні академічної якості, обслуговування, досконалості і зручності для студента [9].

Аналіз наукової літератури та досвіду діяльності європейських закладів вищої освіти [2], [6], [8], [13], [16] дає підстави для висновку щодо освітніх переваг віртуального університету, зокрема:

- повна відповідність державним освітнім стандартам та гарантія якості освіти;
- можливість постійного оновлення навчально-методичних матеріалів і форм навчання;

- надання освіти в найкоротші терміни;

- можливість одночасного навчання і професійної діяльності, що забезпечує кар'єрне зростання;

- ефективність матеріально-технічного і фінансового забезпечення;

- відкритість доступу до навчання в провідних університетах незалежно від місця проживання;

- можливість факультативного вивчення дисциплін з навчальних програм інших університетів і оригінальних авторських курсів, представлених у віртуальному середовищі;

- забезпечення студента інтерактивною наставницькою підтримкою;

- створення розвиненої віртуальної інфраструктури, яка охоплює електронні бібліотеки, бази вакансій, участь в електронних конференціях тощо;

- формування навчальних груп безперервно впродовж року; індивідуальний план навчання з можливістю академічних перерв у навчанні.

В Україні усвідомлюється роль відкритої освіти загалом і віртуальних університетів зокрема. Підтвердженням є результати проведеного опитування за розробленою авторами анкетною студентів старших курсів (650 осіб) у 5 університетах України. Так 45 % студентів усвідомлюють важливість підготовки у віртуальних університетах, 35 % – висловлюють бажання ознайомитися з освітньою технологією відкритої освіти, 20 % респондентів вбачають перспективність в отриманні додаткових спеціальностей у майбутньому у віртуальних університетах українських закладів вищої освіти.

Цікавим є досвід «Віртуального університету» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, який є єдиним навчальним закладом України, членом Асоціації коледжів Європейських пожежних служб (European Fire Service Colleges Association (EFSCA)). Його діяльність має випереджувальний характер, ґрунтується на принципах ступеневої безперервної освіти. Архітектуру програмних засобів «Віртуального університету» складають системи, що розповсюджуються безкоштовно. Структурно «Віртуальний університет» ЛУБЖД має інформаційні

рубрики «Категорії курсів», «Перелік електронних курсів у Віртуальному університеті», «Завдання до курсів», «Ресурси», «Тести», «Форуми», «Самопідготовка», «Ігрові методи навчання у Віртуальному університеті», «Моніторинг активності користувача у Віртуальному університеті», «Постійно-діюча конференція «Задай питання ректору» у Віртуальному університеті», «Спілкування на тематичних форумах у Віртуальному університеті», «Опитування у Віртуальному університеті», «Організація проведення конференцій» тощо [7]. Створене віртуальне освітнє середовище сприяє розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між студентом, викладачем і засобами інноваційних інформаційних технологій, формуванню пізнавальної активності студентів за умови наповнення компонентів середовища предметним змістом певного навчального курсу.

На базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (за підтримки ЮНЕСКО) функціонує міжнародне громадське об'єднання Центрально-східно-європейський віртуальний університет (Central and Eastern European Virtual University (CEEVU), створене за ініціатииви 12 європейських університетів. Університет покликаний інтегрувати зусилля центрів е-навчання, науково-технологічних та інженерних університетів Центральної та Східної Європи, що спрямовані на підготовку фахівців нової формації, спроможних прискорити економічний та соціальний розвиток своїх країн шляхом використання новітніх досягнень у сфері фундаментальних, науково-природничих, інженерно-технічних наук та інформаційно-комунікаційних технологій.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В освіті розпочався активний пошук нових форм навчання, провідними з яких стають дистанційне навчання, транснаціональне навчання, віртуальна освіта на основі використання мережевих інформаційних технологій. Віртуалізація освіти розкриває принципово нові можливості для вирішення актуальних проблем сучасного суспільства – збільшення доступності до якісної відкритості освіти; уможливлення процесу безперервного навчання впродовж усього життя. Віртуалізація системи навчання ефективно здійснюється і поширюється в розвинених країнах світу. Найбільш вагомими чинниками для цього є передусім підвищення вимог до рівня кваліфікації працівників через постійне технологічне вдосконалення сучасного ринку праці; пролонговане заміщення моделей виробництва, яке потребує оперативної перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців; усвідомлення суспільством ціннісного значення якісної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Интегральный каталог – *Виртуальные Университеты*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.openet.ru/University.nsf/Index.htm!Open&>. Дата звернення: 16.08.2018.
- [2] Е.В. Неборский. «Проблемы развития университетов в условиях глобализации» *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2014, № 3 (41), ч. II, с. 144 –148.
- [3] В.О. Лазаренко. «Глоссарий современного образования. Виртуальный университет». Харьков : Изд-во НУА, 2014, 532 с.
- [4] И.А. Тавгень «Дистанционное обучение : опыт, проблемы, перспективы». Минск : БГУ, 2003, 227 с.
- [5] В.П. Тихомиров, В.И. Солдаткин, С.Л. Лобачев «Среда Интернет-обучения системы образования России: проект Глобального виртуального университета». М.: Издательство МЭСИ, 2000, 33 с.

- [6] Ю.В. Триус, С.В. Бесєдків, В.А. Пустовіт “Освітньо-науковий портал як прототип цифрового університету”. *Вісник Харківського національного університету, Серія «Математичне моделювання. Інформаційні технології. Автоматизовані системи управління»*. Харків: Вид. центр ХНУ, 2004, № 3, с. 100 –114.
- [7] М.М. Козяр, О.Б. Зачко, Т.Є. Рак “*Віртуальний університет (на прикладі ЛДУ БЖД): навчально-методичний посібник*”. Львів. ЛДУ БЖД, 2009, 168 с.
- [8] K. Head Degree mills tarnish private higher education. *World News*. 2011. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.universityworldnews.com/article.php?story=2011111214855627>. Дата звернення: 17.10.2018.
- [9] *Academic Annual Report University of Phoenix*. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.phoenix.edu/content/dam/altcloud/doc/about_uopr/UOPX_2016_17_AAR_digital.pdf. Дата звернення: 08.10.2018.
- [10] S. D’Antoni The virtual university: Models and messages. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001465/146558e.pdf>. Дата звернення: 08.10.2018.
- [11] J. Duderstadt Higher Education in the 21th Century: Global Imperatives, Regional Challenges, National Responsibilities and Emerging Opportunities. *The Globalization of Higher Education*. London: Economica, 2008, p. 195 – 207.
- [12] H. Horta Globaland National Prominent Universities:Internationalization, Competitiveness and the Role of the State. *Higher Education*, 2009, p. 387 – 388.
- [13] N. Gospodinov “*Návrh databáze znalostních objektů. VŠE Praha, Fakulta informatiky a statistiky. Praha: VŠE, 2005, 82 s.* Дата звернення: 08.10.2018.
- [14] G. Richards A GuidetoVirtual Universities for Policy-Makers. Commonwealth of Learning. 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/1723/2015_Richards_Virtual-Universities-Policy-Makers.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Дата звернення: 08.10.2018.
- [15] Open and distance learning. Trends, policy and strategy considerations. *Division of Higher Education*. Paris : UNESCO, 2002, 95 s.
- [16] *Polski Uniwersytet Wirtualny*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.puw.pl/pl>. Дата звернення: 16.08.2018.
- [17] The Open University . [Електронний ресурс]. Доступно: <http://http://www.open.ac.uk/>. Дата звернення: 28.10. 2018.
- [18] Jan Jarolímek *Virtuální univerzita třetího věku a její rozšíření v České republice*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://docplayer.cz/6731056-Virtualni-vyuuka-univerzity-tretiho-veku-za-kolektiv-resitelu-ing-jan-jarolimek-ph-d.html>. Дата звернення: 16.08.2018.
- [19] H. Zlámalová *Principy distanční vzdělávací technologie a možnosti jejího využití v pedagogické praxi na technických vysokých školách*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://icosym.cvut.cz/telel/zlamalova.html>). Дата звернення: 16.08.2018.

Матеріал надійшов до редакції 06.02.2019 р.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВИРТУАЛЬНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ В ЕВРОПЕЙСКОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Лукьянова Лариса Борисовна

доктор педагогических наук, профессор,

Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна НАПН Украины,
г. Киев, Украина

ORCIDID 0000-0002-0982-6162

larysa.lukianova@gmail.com

Товканец Анна Васильевна

доктор педагогических наук, профессор,

Мукачевский государственный университет, г. Мукачево, Украина

ORCID ID 0000-0002-6191-9569

tovkanec2017@gmail.com

Сотская Галина Ивановна

доктор педагогических наук, профессор,
Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна НАПН Украины,
г. Киев, Украина
ORCIDID 0000-0002-0184-2715
galasotska@ukr.net

Тринус Елена Владимировна

кандидат педагогических наук,
Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна НАПН Украины,
г. Киев, Украина
ORCIDID 0000-0003-2945-0796
evtrinus@gmail.com

Аннотация. В статье освещены потенциальные возможности деятельности виртуальных университетов для повышения качества профессионального образования. Исследована историческая ретроспектива развития технологий открытого и дистанционного обучения в европейских странах. Проанализирована роль компьютерных и телекоммуникационных технологий в развитии университетского образования. Подчеркнуто, что виртуальное образование способствует развитию качественно нового по содержательным характеристикам общения, в контексте которого формируется символический образ современной личности. Выяснено, что виртуальный университет – это корпоративный учебный центр, некоммерческое государственное образовательное учреждение, которое функционирует с целью обеспечения многовекторного, многонационального и международного ученого сотрудничества на основе дистанционного обучения. Это позволяет студентам получить образовательный опыт и соответствующую поддержку частично или полностью онлайн. Проанализированы направления использования систем виртуального образования в международной практике. Приведены примеры деятельности учебных заведений, основанной на использовании интернет-технологий, интернет-ресурсов как внутренней коммуникационной среды, сочетании традиционных форм обучения с технологическими интернет-новшествами. Подчеркнуто, что в условиях эффективного осуществления и распространения в развитых странах мира виртуализации системы обучения началось создание виртуальных университетов в Украине. Сделан вывод, что информационное общество обеспечивает активизацию ресурсов, которые были независимы от предыдущей социокультурной парадигмы, требует перехода к виртуальному способу передачи, образования, хранения информации во всех сферах человеческой деятельности. Субъективная потребность в виртуальных способах передачи, интериоризации, использования и хранения информации во всех сферах человеческой деятельности, включая и сферу образования, определяется необходимостью технической интеграции или дифференциации концептуального и технологического моделирования деятельности человека. Эти процессы, в свою очередь, делают реализацию действий и явлений микро- и макромира в большом диапазоне реального времени и пространства, способствуют виртуализации культуры и выражения в образно-символической форме норм, идеалов, ценностей.

Ключевые слова: виртуальный университет; европейское образовательное пространство; университетское образование.

SOCIAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF VIRTUAL UNIVERSITIES ACTIVITY IN THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

Larysa B. Lukianova

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0982-6162
larysa.lukianova@gmail.com

Hanna V. Tovkanets

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-6191-9569
tovkanec2017@gmail.com

Halyna I. Sotska

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0184-2715
galasotska@ukr.net

Olena V. Trynus

PhD of Pedagogical Sciences,
Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-2945-0796
evtrinus@gmail.com

Abstract. The article outlines the potential opportunities of virtual universities to improve the quality of vocational education. The historical retrospective of the open and distance learning technologies development in European countries is investigated. The role of computer and telecommunication technologies in the development of university education is analyzed. It is emphasized that virtual education contributes to the development of qualitatively new content characteristics of communication, in the context of which the symbolic image of the modern personality is formed. It is revealed that the virtual university is a corporate educational center, a nonprofit state educational institution that functions to provide multidisciplinary, multinational and international training cooperation on the basis of distance learning. This allows students to gain educational experience and appropriate support, either partially or completely online. Directions of virtual education systems usage in international practice are analyzed. It is exemplified the educational institutions activities based on the use of Internet technologies and Internet resources as an internal communication environment as well as the combination of traditional forms of learning with technological Internet innovations. It was emphasized that due to the effective implementation and dissemination of education system virtualization in the developed countries, in Ukraine the virtual universities were started. It is concluded that the information society ensures the activation of resources that were independent of the previous socio-cultural paradigm, requiring the transition to a virtual mode of transfer, education, and storage of information in all spheres of human activity. Subjective necessity in virtual means of transmission, interiorization, use and storage of information in all spheres of human activity, including education as well, is determined by the necessity in technical integration or differentiation of conceptual and technological modelling of human activity. These processes, in their turn, make implementation of micro- and macro world realities in large range of real time and space, enhance virtualization of culture and expression in image and symbolic form of norms, ideals, values.

Keywords: virtual university; European educational space; university education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Integralcatalog – *Virtual Universities* [Online]. Available: <http://www.openet.ru/University.nsf/Index.htm!Open&>. Accessed on: 16.08.2018 (in Russian).
- [2] E.V. Neborskiy. Problems of university development in the context of globalization, Istoricheskoe, filosofskie, politicheskie i yuridicheskie nauki, kulturologiya i iskusstvovedenie. *Voprosy teorii i praktiki. Tambov, Gramota*, # 3 (41), ch. II, s. 144–148, 2014 (in Russian).
- [3] V.O. Lazarenko. *Glossary of modern education. Virtual university*. Podobsch. red. E. Yu. Usik. Harkov : Izd-vo NUA, 2014, 532 s. (in Ukrainian).
- [4] I. A. Tavgen. *Distance learning: experience, problems, prospects*. podred. Yu. V. Poznyaka. Minsk : BGU, 2003, 227 s. (in Russian).
- [5] V.P. Tihomirov, V.I. Soldatkin, S.L. Lobachev. *The environment of online education in the Russian education system: a project of the Global Virtual University. Mezhdunarodnaya akademiya otkryitogo obrazovaniya*. M.: Izdatelstvo MESI, 2000, 332 s. (in Russian).

- [6] Yu.V. Tryus, S.V. Besiedkiv, V.A. Pustovit. Educational and scientific portal as a prototype of the digital university. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu, Seriya «Matematychni modeliuvannia. Informatsiini tekhnologii. Avtomatyzovani systemy upravlinnia»*, випуск 3, Kharkiv: Vyd. Tsentr Kh NU, 2004, c.100 –114 (in Ukrainian).
- [7] M.M. Kozyar, O.B. Zachko, T.E. Rak . *Virtual.University (for example, LDU BZD): a teaching manual.* – Lviv: LDU BZD, 2009, 168 s. (in Ukrainian).
- [8] K. Head Degree mills tarnish private higher education. *World News*. 2011. [Online]. Available: <https://www.universityworldnews.com/article.php?story=20111111214855627>. Accessed on: 17.10.2018 (in English).
- [9] *Academic Annual Report University of Phoenix* [Online]. Available: https://www.phoenix.edu/content/dam/altcloud/doc/about_uopx/UOPX_2016_17_AAR_digital.pdf. Accessed on: 16.08.2018 (in English).
- [10] S. D'Antoni *The virtual university: Models and messages* [Online]. Available: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001465/146558e.pdf>. Accessed on: 08.10.2018. (in English).
- [11] J. Duderstadt. Higher Education in the 21st Century: Global Imperatives, Regional Challenges, National Responsibilities and Emerging Opportunities. *The Globalization of Higher Education*. London: Economica, 2008, p. 195 – 207 (in English).
- [12] H. Horta. Global and National Prominent Universities: Internationalization, *Competitiveness and the Role of the State*. Higher Education, 2009, p. 387 – 388 (in English).
- [13] N. Gospodinov. Návrh databáze znalostních objektů. VŠE Praha, *Fakulta informatiky a statistiky*. Praha: VŠE, 2005, 82 s. (in Czech).
- [14] G. Richards. A Guide to Virtual Universities for Policy-Makers. *Commonwealth of Learning*. 2015. [Online]. Available: http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/1723/2015_Richards_Virtual-Universities-Policy-Makers.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Accessed on: 08.10.2018 (in English).
- [15] Open and distance learning. *Trends, policy and strategy considerations*. Division of Higher Education. Paris : UNESCO, 2002, 95 s. (in English).
- [16] *Polski Uniwersytet Wirtualny* [Online]. Available: <https://www.puw.pl/pl>. Accessed on: 16.08.2018 (in Polish).
- [17] *The Open University* [Online]. Available: <http://www.open.ac.uk/>. Accessed on: 28.10. 2018 (in English).
- [18] Jan. Jarolímek. *Virtuální univerzita třetího věku a její rozšíření v České republice* [Online]. Available: <https://docplayer.cz/6731056-Virtualni-vyuka-univerzity-tretiho-veku-za-kolektiv-resitelu-ing-jan-jarolimek-ph-d.html>. Accessed on: 16.08.2018 (in Czech).
- [19] H. Zlámalová. *Principy distanční vzdělávací technologie a možnosti jejího využití v pedagogické praxi na technických vysokých školách*. [Online]. Available: (<http://icosym.cvut.cz/tele/zlamalova.html>). Accessed on: 16.08.2018 (in Czech).

